

KÖZELKÉP

„A cigány kártya”

A cigányellenesség megnyilvánulási formái a szélsőjobboldali parlamenti felszólalásokban

FÉLIX ANIKÓ¹ – VÁSÁRHELYI ORSOLYA²

ABSZTRAKT

A tanulmány célja a magyarországi szélsőjobboldal cigánysággal kapcsolatos beszédmódjának vizsgálata az Országgyűlésbe bekerült szélsőjobboldali pártok, a MIÉP és a Jobbik parlamenti felszólalásainak elemzésén keresztül. Ennek során bemutatjuk azokat a tematikus kereteket, diskurzusokat, amelyek keretében a MIÉP és a Jobbik képviselői a cigányságról beszéltek az Országgyűlésben. Továbbá elemezzük a különböző reprezentációkat, „cigányképek” és kapcsolódó diszkurzív stratégiákat, amelyek a feltárt tematikák mentén megjelennek a három vizsgált parlamenti ciklusban. Bemutatjuk, hogy mikor, milyen témák mentén és hogyan kommunikáltak ezen pártok a romákról és ezáltal feltárja, hogy a szélsőjobboldali retorika hogyan járult hozzá a cigányellenesség társadalomban való fennmaradásához, újratermelődéséhez, vagy éppen megerősödéséhez.³

KULCSSZAVAK: cigányellenesség, Jobbik, szélsőjobboldal, diskurzus, Országgyűlés

ABSTRACT

The Gypsy card' Manifestations of the Anti-Gypsism in the Parliamentary speeches

The present paper aims to investigate the rhetoric of the Hungarian far right about Roma by the Parliamentary speeches of far right politicians. It unfolds the topics, discourses how the MPs of MIÉP and Jobbik talked about Roma. Within these topics it examines the different representations, images of Roma used by far right politicians during those Parliamentary terms during which they entered the Parliament. The paper identifies when and how the far right has talked about Roma and unfolds how the far right rhetoric has contributed to maintaining, reproducing or even strengthening the anti-Roma attitudes in the Hungarian society.

KEYWORDS: anti-Roma attitudes, Jobbik, far right, discourse, Parliament

¹ Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Társadalomtudományi Kar, Szociológia Doktori Iskola, doktorjelölt.

² Közép-Európai Egyetem, Hálózat es Adattudományi Tanszék, doktorandusz.

³ A tanulmány az Emberi Erőforrások Minisztériuma Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült.

KÖZELKÉP

Bevezetés

A szélsőjobboldalról szóló kutatások esetében sokáig a keresleti oldalról szóló vizsgálatok voltak többségben, a kínálati oldalt, magukat a pártokat vizsgáló kutatásokkal szemben (Kitschelt 2007). A 2000-es évektől kezdve azonban robbanásszerűen megugrott a szélsőjobboldali pártok iránti kereslet – és nem csak a szavazók, hanem a kutatók körében is. Ezen kutatások többnyire a kurrens politikai pártokat, feltörekvésben lévő mozgalmakat vizsgálták, ahol a régebbi, úgynevezett „hagyományos” szélsőjobboldali pártok leginkább csak mint azok előtörténetei jelentek meg. Ezt támasztja alá többek között Hajdú azon tézise, hogy a 2003-as kiadású „A magyar politikai rendszer” című könyv pártelitetek bemutatató fejezetében csupán egy lábjegyzet erejéig szól a MIÉP-ről, 2007-ben pedig már említést sem tesz a pártról (Hajdú 2014 idézi: Körösenyi – Tóth – Török 2003: 101).

A legtöbb elemző úgy értékeli, hogy a Jobbik megjelenése előtt a „cigánykérdés” leginkább mint szociális kérdés jelent meg, annak etnikai vonatkozása nem volt a politikai diskurzus központjában (Paksa 2012). Ebben a tanulmányban arra törekszünk, hogy ezt az állítást cáfoljuk vagy igazoljuk azáltal, hogy a MIÉP-et nem csak mint a Jobbik előtörténetét, hanem mint egy önmagában megálló fontos lépcsőfokot elemezzük, feltételezve, hogy az a jelenlegi és közelmúltbeli cigánysággal kapcsolatos szélsőjobboldali diskurzus kialakításában alapvető jelentőséggel bír.

A kritikai diskurzuselemzés (CDA) és a diskurzustörténeti megközelítés (DHA)

Az úgynevezett nyelvi-konstrukciós fordulat vezetett a társadalomtudományokban ahhoz, hogy a nyelvet mint önmagában vizsgálható valóságot fogjuk fel, amely kijelöléseken és megnevezéseken keresztül társadalmi intézményeket, hatalmi hierarchiákat hoz létre (Glózer 2006). A „szövegvalóság” paradigmát Paul Ricoeur a hermeneutikai társadalomtudomány feltételeinek kidolgozásával alkotta meg. Ricoeur szerint a társadalomtudományok vizsgálati tárgyait, az emberi cselekvést és viselkedést is szöveggént értelmezhetjük, amikor annak objektívált, rögzített megnyilvánulásait szöveggént olvassuk (Ricoeur 2001).

A választott módszertan a kritikai diskurzuselemzésből (CDA) kinőtt diskurzustörténeti megközelítés (DHA). A diskurzuselemző a szöveg azon tulajdonságait kívánja felfedni, amelyek szerepet játszanak a politikai, kulturális, osztály, etnikai, rassz és gender egyenlőtlenségek újratermelésében (Van Dijk 1993: 250). A CDA mint kutatási szemlélet és módszer tehát a szövegek társadalmi előállítását valóságteremtő gyakorlatként fogja fel, abból a felvetésből kiindulva, hogy a hatalom képviselői a diskurzus által hozzák létre, termelik újra és erősítik meg azokat az ideológiákat, amelyek a társadalmi egyenlőtlenségeket indokoltakként tüntetik fel (Wodak

KÖZELKÉP

2009). Ezért azoknak a nyelvhasználatát vizsgálja, akik hatalommal rendelkeznek arra nézvést, hogy megerősítsék vagy megváltoztassák a fennálló egyenlőtlenségeket. Ezáltal alkalmas az elmélet és a módszer a parlamenti diskurzusok vizsgálatára is (Cheng 2015). A kritikai diskurzuselemzők definíciója szerint a diskurzus – mint a nyelv beszélt és írott változata – a társadalmi gyakorlat egy formájaként értelmezhető. A diskurzus képes olyan kollektív objektumokat konstruálni mint például a rassz vagy nemzet; továbbá reprodukálhatja vagy megváltoztathatja az adott status quo-t (Wodak 2001).

A DHA a diskurzusok, műfajok és szövegek összefüggéseit vizsgálja. Multidiszciplináris és etnográfiai jellegű megközelítést alkalmaz, valamint iterációs eljárással elemzi a forrásokat a trianguláció elve alapján (Wodak 2001). Multidiszciplinaritása abban áll, hogy a nyelvi megközelítésen túl történelmi, politológiai és szociológiai megközelítést is használ. Az etnográfiai jelleg legfőbb célja, hogy a diszkurzív eseményeket azok kulturális, társadalmi háttérével együtt, a kontextus egészét vizsgálva értelmezze (Reisigl - Wodak 2009). Az iterációs eljárási elv lényege, hogy nem egy előzetesen meghatározott feltevésből indul ki, hanem folyamatos oda- és visszakapcsolásokkal egészíti ki, árnyalja a kutató a feltett kérdéseket és a kapott válaszokat. A trianguláció elve azt jelenti, hogy különböző műfajokhoz tartozó szövegeket, empirikus adatokat alkalmaz.

A kirekesztő parlamenti beszédek elemzése

Teun A. Van Dijk a fentebb bemutatott diskurzuselméleti megközelítésből indul ki a parlamenti beszédek rasszizmusának vizsgálatánál is, amikor a rasszizmust nem csak mint ideológiát, hanem mint a társadalmi egyenlőtlenség és dominancia rendszerét értelmezi, amely a diskurzus által termelődik újra. A politikusok mint az elit tagjai rendelkeznek a közvélemény befolyásolásához szükséges hatalommal és forrásokkal. Így, amikor felszólalásaikban negatívan szólnak a kisebbségekről, hozzájárulnak a rasszizmus újratermelődéséhez a társadalomban (Van Dijk 2000). Hasonlóképpen jár el Wodak, amikor a rasszizmust mint társadalmi gyakorlatot és identitást határozza meg, amely diszkurzív módon teremti meg, termeli újra és legitimizálja magát (Reisigl - Wodak 2001: 1). Szabó Márton is hasonló elgondolást követ, amikor a „politikai idegent” nem objektív és állandó, hanem folyamatosan változó és nyelvi-leg újrakonstruált fogalomként értelmezi (Szabó 2007: 13).

Kiss János alapján a parlamenti nyilvánosság plenáris üléseit értelmezzük a habermasi értelemben vett politikai nyilvánosság részeként, ezért a plenáris ülések felszólalásait helyezük mi is a vizsgálódások középpontjába (Kiss 1998). Felfogásunk szerint az Országgyűlésben elhangzó beszédek a pártok ideológiájának kifejtésére alkalmasak egyes ügyek mentén, amelyek célközönsége az ott lévő riválisok és a tágan értelmezett társadalom egyaránt. A rasszizmust a fenti szerzőkhöz hasonló-

KÖZELKÉP

an társadalmi gyakorlatként definiáljuk, amely diskurzus útján termelődik újra a társadalomban. A szélsőjobboldali pártok⁴ parlamenti beszédeit a politikai idegen megkonstruálására, újatermelésére, illetve az ellenségek közti viszonyrendszer részletes kifejtésére alkalmas terepnek tekintjük, amely így a rasszizmus társadalomban történő fennmaradásához, erősödéséhez és csökkenéséhez is hozzájárulhat.

Módszertan

A DHA nyolc lépésből álló folyamatából⁵ az első hatot a következőkben a három parlamenti ciklus szerint három egymást követő elemzésben mutatjuk be. A vizsgálat-hoz a fő empirikus anyagot a parlamenti beszédek adják, a vizsgált szövegek domináns műfaja ebből adódóan a parlamenti felszólalások, a szövegek a képviselők felszólalásai (1. táblázat). A ciklusokból egy előzetesen meghatározott és tesztelt szótár szavait tartalmazó felszólalásokat töltöttük le első körben. A vizsgálatot egy előzetes kutatómunka előzte meg az MTA–ELTE Peripato Kutatócsoport keretében, ahol a „cigány” és „roma” szóval egy mondatban szereplő szavak előfordulását vizsgáltuk meg és ábrázoltuk hálózatos eszközökkel.⁶ A szótár ezen kutatáson alapultak, illetve a DHA első és második fázisa során bővült folyamatosan az iterációs eljárás következtében. Ennek eredményeként állt össze a 63 szóból álló szótár, amely a cigánysággal kapcsolatos negatív és semleges szavakat tartalmaz (1. melléklet).

Ezután következett a kvantitatív fázis, ahol az R statisztikai program segítségével letöltöttük az összes olyan felszólalást, amely a szótár szavait tartalmazza. Az adatok feldolgozása, tisztítása és a kvantitatív kimutatások a Python 3.6-os szoftver Anaconda 5.1-es disztribúciójával készültek. Ezekből hoztuk létre később a kvalitatív elemzéseket. Az alábbi táblázatban ezenkívül külön a „cigány” és „roma” szavak beszédekben megjelenő számát is feltüntettük.

⁴ Szélsőjobboldali pártbesorolás alapjával ebben az elemzésben Cas Mudde kritériumait alkalmazom, amely ezen pártok közös nevezőjeként a nacionalizmust, idegenellenességet, autoritarianizmust és demokráciaellenességet jelöli meg (Mudde 2007).

⁵ A nyolc lépés a következő: „1. Meglévő elméleti tudás aktiválása és értelmezése; 2. Adatok szisztematikus gyűjtése; 3. Adatok leválogatása és előkészítése az elemzésre; 4. Kutatási kérdés, feltevések specifikációja; 5. Kvalitatív pilot elemzés; 6. Részletes esettanulmányok; 7. Kritika megfogalmazása; 8. Eredmények hasznosítása” (Reisigl és Wodak 2009: 96, saját fordítás) Az utolsó két lépés a publikáció műfaja okán nem képezi ezen elemzés tárgyát.

⁶ Az eredményeket a szerző a 2015. évi Prágában tartott ESA konferencián prezentálta többek között.

KÖZELKÉP

1. táblázat. Vizsgált parlamenti felszólalások száma

<i>Időszak</i>	<i>Összes parlamenti felszólalás</i>	<i>Szótár összes szava</i>	<i>Cigány szó</i>	<i>Roma szó</i>
1998–2002	14 644	2 245	113	102
2002–2006	18 024	2 158	216	126
2006–2010	15 052	2 211	281	225
2010–2014	22 808	3 911	302	461
2014–2016	9 148	1 513	133	113

Forrás: parlament.hu

A kutatómunka során a DHA alapján folyamatos iteráció mellett különböző diskurzusok rajzolódtak ki, amelyek keretében a szélsőjobboldal a romákról beszélt. Egyetértésben Feischmidt Margittal, úgy gondoljuk, a „cigányság mint alteritás” az átfogóbb társadalmi problémák megnevezésére szolgálhat és – tesszük mi hozzá –, a problémákra leegyszerűsítő megoldási javaslatokat kínál, amelyek ugyanakkor a probléma valódi kezelésére nem alkalmasak (Feischmidt 2014). Az egyes diskurzusokon belül kétféle diskurzustopikot különböztettünk meg. Egy, amely a diskurzuson belüli megfogalmazott tárgy, probléma neutrális megfogalmazása (1.) és a kapcsolódó etnicizált „problémakinyilatkoztatásokat” (Szabó 2006), amelyekben leginkább a cigányság mint alteritás kerül megfogalmazásra a fentiekben megfogalmazottak alapján (2.):

Szociálpolitikai diskurzus:

1. Munkanélküliség, segélyezési rendszer
2. Cigányok élelősködő életmódja; azért szülnék, hogy segélyt kapjanak

Demográfiai diskurzus:

1. Magyar társadalom urna alakú korfája (előregedő populáció)
2. A „magyarok” nem szaporodnak, a „cigányok túlszaporodnak”, nemzethalál víziója

Kriminológiai diskurzus:

1. Bizonyos típusú bűncselekmények problémája: megelőzés, felderítés, büntetés

2. Cigányokra jellemzőek bizonyos bűnözési formák: cigánybűnözés

Kisebbségi jogokkal kapcsolatos diskurzus (tárgan értelmezve, az antidiszkriminációs diskurzust is ide sorolva):

1. Kisebbségi érdekképviselet, antidiszkriminációs szabályozás
2. Cigányság kivételezett, sokkal több joguk van mint a magyaroknak, antidiszkriminációs szabályozás csak rájuk vonatkozik.

KÖZELKÉP

Ezen diskurzusokban vizsgáltuk meg a romák reprezentációját, a diskurzusok keretében leggyakoribban előforduló megnevezésre szolgáló kifejezéseket és jelzőket, argumentációs stratégiákat.⁷ Emellett pártprogramok és egyéb manifesztók politikatudományi szempontú elemzése (MIÉP Alapító Nyilatkozat, MIÉP pártprogramok, Jobbik Alapító nyilatkozat, Jobbik választási és pártprogramok), valamint a kapcsolódó médiakutatások másodelemzése is megtörtént, ezáltal megvalósítva a trianguláció elvét. A következőkben a vizsgált pártok rövid bemutatása, kapcsolódó programjuk rövid ismertetése után a parlamenti felszólalások elemzésének eredményeit fogjuk prezentálni, amelyben a fenti diskurzusok és diskurzustopikok megjelenését elemezzük.

A MIÉP cigánysággal kapcsolatos diskurzusa (1998–2005)

A Magyar Demokrata Fórumból kizárt radikális szárnyból Magyar Igazság és Élet Pártja 1993. július 15-én tartott alakuló ülést. 1994-es választásokon még csupán 1,3%-ot tudott elérni, így az elkövetkező években az Országgyűlés falain kívül leginkább tömegrendezvények szervezésével igyekezett toborozni. Ennek sikerét az 1998-as választás mutatta meg, amelyen a párt 5,59 %-os eredményt elérve 14 főt tudott az Országgyűlés padsoraiba ültetni, majd az őszi önkormányzati választásokon 9%-os eredményt elérve 8 mandátumot szerezve bekerült a Fővárosi Közgyűlésbe is hat képviselővel.

Az elemzések a MIÉP jellemzésénél leginkább az antiszemitizmust és ehhez kapcsolódó összeesküvés-elméleteket, az antikommunizmust, az antiliberalis és globalizációellenes érületeket, az EU-szkepticizmust emelik ki, nemzeti radikalizmusként vagy népi radikalizmusként jellemezve azt, amely a két világháború közötti népiek szókészletével operál (Mikecz 2012).

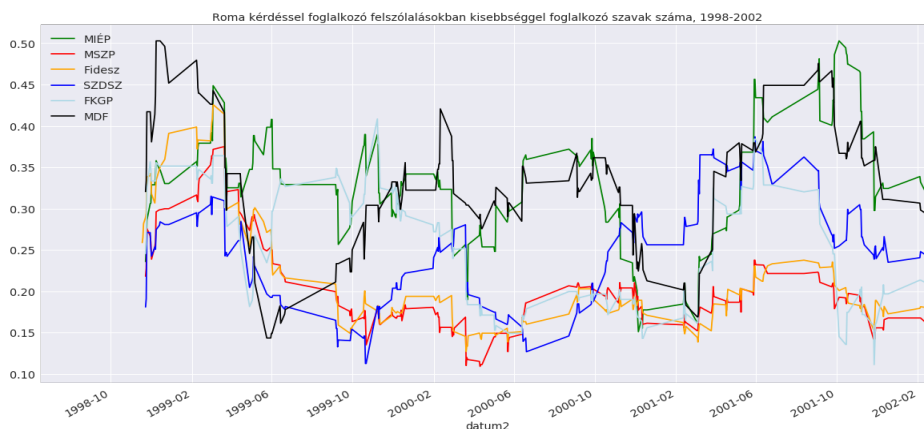
A MIÉP elhíresült öndefiníciója szerint „se nem jobb, se nem bal, keresztény és magyar”. Kiskátéjában megfogalmazottak alapján kereszténydemokrata párt, amely az alkotmányos és törvényes rend pártján áll, legfőbb célkitűzése a liberalizmus és globalizáció ellen való küzdelem. A kiskátéban a cigányság implicit és explicit módon egyaránt megjelenik. Az első megjelenési formája ennek a kódnyelvnek a „szociális piacgazdaságnak” nevezett „elhibázott rendszerrel” kapcsolatos, amely munkanélküliséget és többek között „megélhetési bűnözőket” termel. Ugyanezen gondolatmenet részeként a segélyezés helyett a közmunkarendszer „kötelezővé tételét” látta célszerűnek a párt. A megélhetési bűnözőket párhuzamba állítja a bankárok, nagy-

⁷ Mindezek után a kvantitatív elemzés alapján kiválasztásra került minden vizsgált cikusból 1, összesen 3, romákkal kapcsolatos felszólalás, amely részletes elemzés tárgyává vált. zen felszólalások mellett egy-egy szélsőjobb oldali sajtóorgánum kapcsolódó publicisztikáját is elemezésre kerültek. Ennek eredményeit egy másik publikációban kívánjuk bemutatni.

KÖZELKÉP

tőkések lopásával, amelyek között a hasonlóság, hogy mindkettőt el kell számoltatni. A cigányság explicit módon csak az „idegengyűlölő-e a MIÉP”? kérdésre válaszul jelenik meg, „S ki ne lenne büszke a nagy cigány népzeneészre, Dankó Pistára?”⁸ költői kérdésfeltevésnél.⁹ A következő ábrán az egyes pártok azon felszólalásainak mozgó átlaga található, amelyekben a szótár szavai megjelentek az 1998-tól kezdődő ciklusban. A zölddel jelölt MIÉP esetében a legkiugróbb érték 2001-ben volt a záromlyi romák ügyének megtárgyalásának időszakában.¹⁰

1. ábra. A szótár szavait tartalmazó felszólalások száma pártonként 1998–2002

Forrás: parlament.hu

⁸ A MIÉP kiskatéja. http://www.eredetimiép.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=47&Itemid=56 (Letöltés ideje: 2017.04.30.)

⁹ A 2005-ben megfogalmazott MIÉP manifesztó már sokkal konkrétabb módon beszél ezen kérdésekről. Egyrészt a magyar népesség fogyásának megállítása mint a párt egyik fő célja fogalmazódik meg, amellyel „párhuzamosan” a cigánykérdés megoldása kerül először szóba, valamint „az idegenek beözönlésének megakadályozása”. A demográfiai veszély mellett a kultúra elvesztésének víziója is kibontakozik a programban, amikor is olyan cigányokról beszél, akik a jövőben feltehetőleg „egyáltalán tudnak valamit Árpád-házi Szent Margitról” és olyan zsidókról, „a legkisebb közösséget sem vállalnák az árpádsávós lobogóval, pusztán azért, mert a történelem egy igen szerencsétlen pillanatában ezt a lobogót a nyilasok is lobogtatták.” A cigányságról ebben a programban ezentúl még egy külön fejezet is szól. A fejezet a cigányság rendszerváltás utáni helyzetét elemzi, amelyben megállapítja, hogy a cigányság a munkanélküliség miatt a bűnözés útjára sodródott. Ennek a magyar falu lett a kárvallottja az írás szerint, amelyben elburjánzott a megélhetési bűnözés és a „putrik népe” uralkodik. Továbbá az „SZDSZ” bizonyos történetek „önkéntes” kiemelésével, a cigányság „egyes harcias köreinek a feltüzelésével”, valamint a cigány önkormányzatok erőszakolt összehozásával vádakot fogalmazott meg a magyarság ellen. A cél a szöveg szerint program szerint a zavarba ejtés és a politikai nyomásgyakorlás volt.

¹⁰ Ebből az időszakból származik a részletes kvalitatív elemzésre szánt felszólalás is, amely a kutatás részét képezte minden parlamenti ciklus esetében. Ebben a publikációban ennek az elemzésnek a bemutatására helyhiány miatt nem nyílik lehetőség.

KÖZELKÉP

Diskurzustopikok megjelenése a MIÉP parlamenti felszólalásaiban

A MIÉP kiskátéjához hasonlóan a parlamenti felszólalásokban sem kapcsolódik egyértelműen össze a cigánysággal a szociálpolitikai diskurzus, azaz a második diskurzustopik nem jelenik meg explicit módon. A párt a szigorúbb segélyezési rendszer bevezetését szorgalmazza, amelyet azzal indokol, hogy megnőtt a munkanélküliség. Ez elsősorban a privatizáció és az előző kormány tevékenységének az eredménye a felszólalók szerint. A segélyek helyett a párt a közhasznú munkát részesítené előnyben, amely megszervezésében az önkormányzatok szerepét erősítené. A „megélhetési gyerekvállalás” sem kötődik explicit módon a cigánysághoz, csak utalás szintjén. Erre példa, amikor azt feltételezi egy képviselő, hogy „*sokan a gyermekvédelmi támogatásokat nem annak célja és rendeltetése szerint használták fel*”. (Erkel Tibor 1999.11.30.)

A MIÉP parlamenti ciklusa alatt demográfiai diskurzusa szinte kizárólagosan a magyar nemzet egységes fogyásának víziójára korlátozódik, amelyben a cigányság „túlzott gyarapodása” mint diskurzustopik egyáltalán nem jelenik meg. A népességfogyás megállítására a párt az abortusz szigorítását látja megoldásnak, a nemzet tulajdonaként értelmezve a magzatot, amelynek sorsáról illetően a nemzetnek kell dönteni. A demográfiai krízissel összefüggésben a betelepítési kényszer veszélyét vizionálja, amely a népességfogyás következtében valósulhat meg. Az érvelés szerint ez a jövőbeli kényszerállapot a „politikacsinálóknak” a malmára hajtja majd a vizet, akiknek érdekük a betelepítés. Ennek megelőzéseképpen van szükség szigorúbb abortusz-szabályozásra:

„Ilyen katasztrofális népesedési helyzetben, amikor a statisztikai minimum nem pótlódik, nem próbálni meg ezen változtatni egy bizonyos mértékű konzervatív lépéssel, ez a magyar társadalmat valóban a népesedési katasztrófa felé taszítja, a betelepítési kényszer felé fogja taszítani, amikor már a politikacsinálók szétártják a kezüket: kérem szépen, ez van, ti akartátok, nem lehet másképpen megoldani a helyzetet.” (Ifj. Hegedűs Lóránt 2000.04.12.)

A legtöbb esetben nem tagadják, ugyanakkor nem is pártolják a MIÉP-es felszólalók a kisebbségi jogokat, leginkább neutrális a pozíciójuk velük kapcsolatban. Ugyanakkor, némely esetben egy összeesküvés-elméleten alapuló argumentációt alkalmazva akár még pártolják is a kisebbségek támogatását. Ezen gondolatmenet alapja, hogy a magyarok is kisebbségben vannak saját hazájukban, ezért kötelességük a kisebbségi polgárokat segíteni, szolidaritásuk kifejeződéseképpen: „*(...) a magyar saját hazájában kisebbségi mivoltát érzékelve és átélve nem intoleranciával kíván a kisebbségi polgárok felé fordulni, hanem éppen mintegy sorsközösséget is kényszerűleg vállalva – noha mindezt nem kellene megtennie a Magyar Köztársaság területén – segítse az ő életük kibontakozását minden jogi és gyakorlati vonatkozásával egyaránt.*” (Ifj. Hegedűs Lóránt 1998.09.08)

KÖZELKÉP

Azáltal tehát, hogy van egy „igazi többség”, akivel szemben a magyar is kisebbségnek számít, a „többi” kisebbséggel egy sorsúvá, ezáltal szolidárisává válik a magyarság. Ez a „többség” a demográfiai diskurzusban megjelenő idegenhez hasonlatos, aki ki nem mondva ugyan, de feltehetőleg a hazai zsidóságra utal.

A MIÉP a bűncselekményekkel kapcsolatban, hasonlóan az abortusz-szabályozáshoz, a klasszikus értelemben vett hagyományos radikális jobboldali álláspontot képviseli: *„nincs kis bűn vagy nagy bűn, hanem bűn van, és minden bűn elkövetője kapja meg a méltó büntetését; ezen belül is különösen a szándékos bűncselekmények elkövetőivel kapcsolatosan szükséges a következetes és szigorú fellépés.”* (Dr. Fenyvessy Zoltán 1998.11.10) Itt visszaköszönni látszik a kiskátéban megfogalmazott „egyenlő bánásmód”, azaz nem tesz különbséget a különböző fajtájú bűncselekmények között az elszámoltatás tekintetében. A MIÉP parlamenti felszólalói beszélnek ugyan „megélhetési bűnözésről” a ciklus során, ugyanakkor jellemzően nem nevesítik a cigányságot ennek kapcsán. A leggyakoribb szófordulat ezzel kapcsolatosan, hogy fel kell tárnai a megélhetési bűnözés „ok-okozati” kapcsolatát, tehát már a kiindulásnál egyértelműnek veszik, hogy létezik a jelenség. Az etnikai bűnözés, etnikai maffia jelzót használják ugyan, de nem a romákra utalnak vele: az ukrán és az orosz maffiahálózatok felszámolását sürgetik.

Összességében tehát elmondható, hogy a romák sosem jelennek különálló témakörként a MIÉP parlamenti ciklusa alatt, mindig vagy mint a magyarokkal együtt „rabszolgasorsban lévő kisebbség” vagy mint egy ösztönei szerint élő kisebbség reprezentálódnak, akit sokszor felhasználnak a magyarok ellen.

A Jobbik romákkal kapcsolatos diskurzusa (2003–2014)

A Jobboldali Ifjúsági Közösségből alakult Jobbik Magyarországért Mozgalom 2003-ban jelent meg a magyar közéletben, mint egy alulról szerveződő, új párt. Alapító Nyilatkozatában nemzeti, radikális, keresztény pártként határozza meg magát. Népszerűségének növekedését általában több tényező együtteseként szokták értelmezni. A gazdasági válság, az őszi beszéd után kezdődő politikai válság és radikalizációs folyamat, az utcai politizáláshoz való visszatérés, szélsőjobboldali akciók, szervezetek és médiumok megjelenése, valamint az olaszliszakai gyilkosság, majd 2009-ben a Cozma gyilkosság, amelyet a legtöbb elemző megemlít (Feischmidt 2014, Róna – Karácsony 2010, Vidra – Fox 2014). Abban minden témával foglalkozó kutató egyetért, hogy a cigánysággal szembeni indulatok felszítása egy, ha nem a legfontosabb „faktora” volt a Jobbik sikerének. Ennek egyik legmegfoghatóbb következménye a cigánybűnözés szó elterjedése volt a politikai nyilvánosságban, médiában és közbeszédben egyaránt (Juhász 2010). A Jobbik 2008-ban az Európai Parlamenti, majd 2010-ben az országgyűlési választáson ért el jó eredményt, 16,67%-ot elérve utóbbin, amellyel 47 főt tudott az Országgyűlés padsoraiba ültetni.

KÖZELKÉP

Míg a Jobbik Alapító Nyilatkozata még csak a cigányság helyzetéről mint nemzetstratégiai kérdéstről szól, amelyet „a közélet a szőnyeg alá söpör”¹¹, a 2007-es Bethlen Programban már szerepel a cigánybűnözés szó.¹² 2007-ben még csak a kriminológiai diskurzuson belül, 2010-ben már a szociálpolitika, demográfia és kisebbségi jogokról szóló diskurzus tekintetében is.¹³ A program külön fejezetben, „Vissza a cigányútról” címmel foglalkozik a romákkal kapcsolatos politikával. Ebben előáll a szociális kártya javaslatával, amely rászorultsági alapon, ellenőrizhető módon folyósítaná a szociális támogatásokat. Ez közvetlenül azután a rész után kerül megtárgyalásra a programban, hogy a „cigányság biztos jövedelemforrásként tekint a gyermekvállalásra”, míg, a program szerint, a támogatások a magyarság (*nem romák F. A. – V. O.*) számára nem ösztönzik a gyermekvállalást. A demográfiai diskurzusban egyértelműen megjelenik a romákkal kapcsolatos diskurzustopik a következőképpen: „demográfiai problémák kezelése céljából támogatott bevándorlás és a pozitívan diszkriminált kisebbségek – elsősorban a gyorsan, messze az országos átlag felett szaporodó cigányság – miatt alakult ki.” Elvitatja a romák többletjogainak jogosságát és a cigánybűnözés felszámolását ígéri, amivel kapcsolatban rögtön hozzáteszi, hogy nem kollektív ítélet, tehát nem minden romára vonatkozik, amely a kulturális vagy új rasszizmus tipikus fordulata (e.g. Clifton 2013).

Bár az Országgyűlésbe való bekerülésének első napján az akkor már betiltott Gárda egyenruhájában vonultak be az Országgyűlésbe a Jobbikos képviselők, ami a radikális parlamenti politizálás előrelépéseként volt értelmezhető, mégis úgy tűnt, hogy az alapvetően establishment-ellenes politikát folytató Jobbik öndefiníciós zavarba került a ciklus első évében (Feischmidt 2014). Ennek hatására a párt sokat veszített ebben az időszakban a népszerűségéből. Feltehetőleg ennek volt a következménye, hogy 2011-től visszatért a radikálisabb irányhoz, amely megnyilvánult az erőteljesebb roma- és zsidóellenes retorikában, a Gárda utódszervezetei melletti nyílt kiállásban és az utcai és lokális politikához való visszatérésben, amely a ciklus végéig kitartott (Political Capital 2011). A gyöngyöspatai választási győzelem ennek a „reradikalizációnak” egy fontos mérföldköveként értelmezhető.¹⁴

¹¹ A Jobbik alapító Nyilatkozata. <https://jobbik.hu/jobbikrol/alapito-nyilatkozat> (Utolsó letöltés: 2017.03.11.)

¹² A válságos helyzetben lévő megyékben a cigánybűnözés megelőzésére és felderítésére szervezeti egység létrehozása a rendőrségen belül. Jobbik Bethlen Gábor Program. https://jobbik.hu/rovatok/bethlen_gabor_program/bethlen_gabor_program (Utolsó letöltés: 2017.03.11.)

¹³ <https://jobbik.hu/sites/default/files/jobbik-program2010gy.pdf> (Utolsó letöltés: 2017.03.11.)

¹⁴ Ezért a részletes kvalitatív elemzésre Vona Gábor egy Gyöngyöspatával kapcsolatos felszólalását választottuk ki, amelynek bemutatására jelen tanulmány keretében nincs lehetőség.

KÖZELKÉP

Diskurzustopikok megjelenése a Jobbik parlamenti felszólalásaiban (2010–2014)

Míg a MIÉP esetében a cigányság csak utalás szintjén jelent meg a szociálpolitikát érintő kérdésekben, addig a Jobbiknál 2010-től szinte minden segélyezéssel kapcsolatos Jobbikos felszólalásban a cigányságról is szó esik. A kontinuitást a „megélhetősi gyermekszülés kifejezés” adja, amely azonban a Jobbik esetében kimondottan a cigányságra vonatkozik. Ezenkívül a „cigánygettó”, „cigánysor”, „cigánytelep lakói”, valamint a „felelőtlen kisebbség” kifejezések a leggyakoribbak a szociálpolitikai kérdések tárgyalásánál. A célzott szociálpolitikai intézkedések esetében a leggyakoribb argumentációs stratégia, amikor a felszólaló nem vitatja ugyan el a romák rászorultságát egyes támogatások esetében, de azzal érvel, hogy az ugyanolyan rászoruló nem romát is támogatni kell. Ennek leggyakoribb szófordulata, hogy „ne tegyünk különbséget etnikai alapon”, ne alkalmazzunk „kettős mércét”. Ennek szélsőséges változata, amikor a felszólaló szerint a magyarságot diszkriminálják „etnikai alapon”, például amikor „kizárják a közmunkából”, amely az áldozat-elkövető megfordításával való operálás esete (Trajectio in alium). Egy másik jellemző téma a rokkantosított személyek felülvizsgálatának szükségessége, amellyel kapcsolatban a párt álláspontja, hogy a romák között felülreprezentáltak a jogtalanul rokkantosított személyek. Ezért a Jobbik a romák között, leginkább a romatelepeken kezdené a rokkantsági nyugdíjak felülvizsgálatát. Ahogy a választási programban is, a felszólalásokban is összekapcsolódik a cigánysággal kapcsolatos beszédmódban a szociálpolitikai és demográfiai diskurzus: a romák a támogatásért szülnék gyermeket a felszólalások szerint.

A demográfiai diskurzus kiemelt szerepét a Jobbik esetében jól mutatja, hogy a párt kezdeményezésére országgyűlési Népesedési vitanapot is tartottak 2011-ben március 8-án, nőnapon. A Jobbik első ciklusának parlamenti felszólalásai megfelelnek a demográfiai diskurzuson belüli cigányellenes diskurzustopik fentebb megfogalmazott tartalmának: a cigányság „túlszorodik”, a magyarság elfogy. Ezt leginkább a „cigányszaporodás, cigány szaporulat, elcigányosodás, demográfiai katasztrófa része, népességrobbanás, demográfiai bomba” kifejezéseket használva írják le a Jobbikos felszólalók. Jellemző a drámai beszédmód, amely olyan jövőbeli víziókat fest le, amelyben a cigányság tömegei fognak „farkasszemet nézni” a nyugdíjasokkal és nem lesz, aki eltartja őket. A leggyakoribb hivatkozási alap Pokol Béla *Európa végnapjai* című könyve, amely gyakorlatilag a ciklus egészében, szinte minden Jobbikos felszólalásban elhangzik, amint a demográfiai kérdésekről esik szó. Ez az argumentációs stratégia az *argumentum ad verecundiam*, azaz a szakértőre való hivatkozás, amely érvelési technikánál a szakértő említése önmagában igazolni hivatott az állítás igazságát. A másik visszatérő elem a pontos számok és arányok említése és az azokból levont kalkulációk, a „számok toposza”. Erre kiváló példa a Népesedési vitanapon Sneider Tamás hozzászólásából egy részlet: „a magyarság a

KÖZELKÉP

0,8 százalékos népesedési rátájával valószínűleg messze a világon a legalacsonyabb szaporodási rátáját tudhatja magáénak, míg a cigányság 2,9-es rátája háromszoros különbséget jelent” (Sneider Tamás 2011.03.08). A jövőbeli vízió legszélsőségesebb forgatókönyve szerint a cigányság többségbe kerül és integrálhatatlansága okán polgárháborús helyzet alakul ki. Ezt maga a pártelnök a következőképpen fogalmazta meg: *„a tendenciák fennmaradása esetén a vége nem csupán az, hogy a cigányság többségbe kerül a magyar társadalmon belül, hanem az, hogy a cigányság túlnyomó többségének sikertelen integrációja miatt az állami működés felbomlik, politikai anarchia és polgárháború alakulhat ki.”* (Vona Gábor 2011.03.08)

A kisebbségi jogokkal kapcsolatos diskurzus esetében, hasonlóképpen (és részben átfedésben) a szociálpolitikai diskurzussal, a többletjogok elvitatása a legjellemzőbb a Jobbikos felszólalásokban. A roma önkormányzatok kapcsán a kiemelt támogatások jogosságát kérdőjelezi meg, a Roma Önkormányzat székházvásárlása körüli botrány szinte az egész ciklusban kiemelt téma. Hasonlóképpen kiemelkedik a roma pártok létjogosultságának megkérdőjelezése, amelyek a felszólalók szerint mindig vagy az MSZP vagy a Fidesz érdekeit szolgálják, és szavazatmaximalizálás céljából jönnek létre. Ennél még gyakoribb téma, hogy az említett pártok megvásárolják a romák szavazatait, amelyet „etnobizniszként” aposztrofálnak. Általánosan elmondható, hogy minden olyan ügy esetében, amely a romáknak járó többletjogról szól, előkerül az az érv, hogy mindez csak azért fontos akár a kormánypártoknak, akár az ellenzéknek, hogy ezáltal megszerezzék a romák szavazatait. Az oktatási ügyeknél ugyanakkor éppen ellenkező érvrendszert alkalmaznak, a roma tanulók számára szegregációt, bentlakásos iskolát javasolnak, amelyet „plusz jogokként” értelmeznek. Mind a roma kisebbségi politikánál, mind pedig a szegregációs oktatási elképzelésnél megjelenik a valódi érdek toposza, amikor azzal érvelnek a politikusok, hogy a jelenlegi állapot a cigányoknak a „legrosszabb”. A romákkal szembeni diszkriminációs ügyekre válaszul a Jobbikos képviselők leginkább a már fentebb említett módon a magyarság diszkriminációját hangoztatják egyes ügyekben, máskor pedig a Magyar Gárda jogfosztottságát és az azzal szembeni diszkriminációt emelik ki, azaz az áldozat és az elkövető felcserélésével érvelnek (*trajectio in alium*).

A kriminológiai diskurzus keretében kerül elő legmarkánsabban a Jobbik felszólalásaiban a cigányság. A szótár szavait tartalmazó felszólalásokban a következő szavak jelennek meg leginkább: *„megélhetési/mindennapi bűnözés, cigánybűnözés, cigányterror, genocídium, magyargyűlölet, uzsorabűnözés, fehérgalléros uzsora, feketetalpú uzsora, fehérgalléros cigánybűnözés, romaipari megmondóember, megélhetési cigány felzárkóztató.”* A fenti szavak közül legkisebb arányban a megélhetési/mindennapi bűnözés fordul elő, jóval gyakoribb a radikális „cigányterror” kifejezés, mindközül a leggyakoribb pedig a „cigánybűnözés” kifejezés előfordulása. Megfigyelhető a fogalmon belüli tipizálás is, „fehérgalléros” cigánybűnözést és „feketetalpú uzsorát” is megkülönböztetnek a Jobbikos képviselők felszólalásaikban. Ennek a

KÖZELKÉP

skálának a végpontja a genocídium kifejezés, amely a magyar lakosság romák általi kiirtását vizionálja.

A kriminológiai diskurzus etnikai színezetű tematizálása vagy az arról való vita a fentebb leírt, 2006-tól elindult folyamatok következtében már a Jobbik Országgyűlésbe való bekerülése előtt részét képezte a parlamenti nyilvánosságnak. 2006-tól 2010-ig számos olyan témát tárgyalt az Országgyűlés, amely a Magyar Gárdához vagy a Jobbikhoz kapcsolódott és ennek okán a „cigánybűnözés” szó megjelent a parlamenti vitákban. Így volt ez akkor is, amikor a Jobbik 2010-es kampányfilmjében a cigánybűnözés szó elhangzott. Akkor ezt az ügyet a Legfelsőbb Bíróság is tárgyalta, amely végül nem találta jogsértőnek a kampányfilmet. Ez a döntés a Jobbikos képviselők egyik leggyakoribb érve, amikor a cigánybűnözés kifejezés jogosságát akarják bizonyítani. Egy másik igen gyakori stratégia a külső autoritásra való hivatkozás. A leggyakoribb hivatkozás Garamvölgyi László, volt ORFK szóvivője, illetve kommunikációs igazgató volt, aki a felszólalók elmondása alapján leírta a könyvében, hogy létezik cigánybűnözés, valamint hogy a szocializmusban is használták a kifejezést. A cigánybűnözés szó először Jobbikos képviselőtől 2010.05.17-én hangzott el az Országgyűlésben. Bana Tibor a második parlamenti ülésnapon a Jobbik szókimondásának okán hozta szóba a témát: *„Ezért nevezzük nevén például a cigánybűnözést, és ezért gondoljuk azt, hogy beszélnünk kell Trianonról is”*. Itt még nem hangzik el magyarázat arról, hogy mit is jelent a fogalom, erre az ötödik ülésnapon került sor, amikor Balczó Zoltán felszólalásában elmagyarázta, hogy nem kollektív bűnösségről vagy genetikai eredetről van szó, csak „bizonyos szociokulturális körülményekről”. Ez a fajta kulturális rasszista érvelés lényegében végigkíséri a párt első parlamenti ciklusát. Ez sokszor kiegészül azzal, hogy ahogy létezik cigánybűnözés, úgy létezik politikusbűnözés is, vagy éppen fiatalok bűnözés, tehát ha létezik az egyik, létezik a másik is. Az érvelés szerint ezek közül egyiknél sem igaz, hogy az adott csoport minden tagja bűnöző, ezért ugyanez igaz a cigánybűnözés esetére is. Ez az A, tehát B érvelési technika (argumentum ad logicam) az egyik leggyakoribb a felszólalásokban. Hasonló érvelési technika, hogy a kifejezés nem cigány és nem cigány között, hanem „építők és rombolók” között tesz különbséget, így elkerülve az etnikai alapú megbélyegzés vádját. Emellett az érvrendszer részét képezi ebben az esetben is a valódi érdek toposza, amikor azzal érvelnek, hogy a cigánybűnözés létezését a romák közül is sokan elismerik, erre példaként gyakran egy-két cigány vajda kerül megemlítésre, valamint, hogy a romákat is, sőt, sokszor egyenesen úgy fogalmazzák, hogy leginkább őket sújtja a cigánybűnözés. A romák „érdekén” túl egy másik nagyon gyakori érv, hogy a Nézőpont Intézet 2008-ban egy reprezentatív felmérés keretében feltette a kérdést, hogy „Van-e cigánybűnözés?”, amire a válaszadók 91%-a igennel válaszolt. Ez a népszerű álláspont igazsága érvelési stratégia (argumentum ad populum), amely szerint azért lesz igaz vagy létező valami, mert sokan úgy gondolják. A felszólalásokban különösen jellemző a lokalitás megjelölése, azaz azoknak

KÖZELKÉP

a településeknek a felsorolása és az ott zajló folyamatok napirenden tartása, ahol a felszólaló érvelése szerint cigánybűnözés van.¹⁵

A Jobbik romákkal kapcsolatos diskurzusa a második parlamenti ciklusban (2014-2016)

Az utolsó elemezett ciklus, a tanulmány írása idejében is tartó 2014 és 2018 közötti kormányzati ciklus, amelyben a Jobbik 20,46%-ot ért el, 23 mandátumot szerezve az újonnan alakult Országgyűlésben¹⁶. Ez a ciklus számos változást hozott a Jobbik számára, amely a 2013 végén elinduló, de a 2014-ben intenzívebbé váló „néppártosodási folyamat” következménye. A pártvezetés kommunikációja mellett tettekkel is bizonyította, hogy irányváltást kíván véghezvinni az országos politikában, amely bizonyos, a radikális szárnyhoz tartozó képviselők félreállításával is együttjárt¹⁷. A néppártosodási folyamat mellett egy másik folyamat is elindult a pártkommunikációban, ez pedig a menekültekkel kapcsolatos radikális beszédmód előtérbe kerülése. Amíg az ezt megelőző időszakban a Jobbik hangsúlyozottan jó viszonyt ápolt az arab országokkal és „Iszlám-pártiságát” több ízben kifejtette (Political Capital 2014), addig 2014-től kezdve ebben is fordulat következett be a párt kommunikációjában. Ez pedig összefügg a zsidósággal kapcsolatos „szemléletmódváltással” is. Míg a pártot cigányellenessége mellett az antiszemitizmus is erőteljesen jellemezte 2015-ig, a néppártosodás következtében az antiszemitizmus is szinte teljesen eltűnt az országos politikájából. Ebben a részben azt vizsgáljuk meg, hogy a „cukikampány” valóban a cigánysággal kapcsolatos radikális beszédmód visszafogásával járt-e együtt, és ezzel párhuzamosan vajon megerősödött-e a menekültekkel kapcsolatos radikális beszédmód, valamint a kettő milyen viszonyban van egymással, azaz a „cigánykép” hogy változik (amennyiben beszélhetünk ilyenről) a kívülről érkező ellenség felerősödésének fényében.

¹⁵ A Jobbik esetében nagyon gyakori az a fordulat, hogy kikéri a kormányzó párt, vagy egyenesen a miniszterelnök véleményét különböző, cigánysággal kapcsolatos ügyekben, leginkább a kriminológiai diskurzus keretében, ezáltal kikényszerítve az állásfoglalást ezen ügyek mentén. Az ilyen jellegű kérdésfeltevésekre szinten minden esetben az a válasz, hogy a kormány fellép a bűncselekményekkel szemben és nem tesz különbséget e tekintetben etnikai alapon. A Jobbik javaslata, amely lényegében végigkíséri az egész ciklust, az a cigány-magyar együttélési bizottság felállítása, amely azonban megválaszolatlanul marad a kormánypártok részéről.

¹⁶ Az elemzés 2016 végéig, az utolsó ülésnapig tart.

¹⁷ 2015 elején Novák Előd először főbizottsági alelnöki posztjáról önként lemondott, majd egy évvel később Vona Gábor pártelnök elnöki jogával élve megváltotta két másik alelnökkel Apáti Istvánnal és Szávay Istvánnal együtt, Novák Előd indulását a következő tisztújító kongresszuson, továbbá Hegedűs Lórántnét megkérte, hogy ne induljon a következő tisztújításon, utóbbi nem volt a párt elnökségének tagja. (Félix 2016) Novákot később kizárták a parlamenti frakcióból is. Dúró Dóra, a másik országos politikában hangadó politikus 2016 végén önként lemondott frakcióvezető-helyettesi posztjáról.

KÖZELKÉP

A Jobbik 2014-es programjában az előző választási programhoz hasonlóan külön fejezetben szól a romákról, „Cigány–magyar együttélés” címmel. Ebben szintén felvetődik a cigánybűnözés felszámolása, a többletjogok megkérdőjelezése és a cigánysággal szembeni „kettős mérce,” felszámolása. A demográfiai diskurzus kifejtésére a „Népesedési fordulat” című részben kerül sor, ahol egy félmondat erejéig foglalkozik a „cigányság beilleszkedésre képtelen részének népességrobbanásával”. A megélhetési gyermekvállalásról szintén ebben a részben értekezik, a szociális kártya javaslatával egyetemben, amely az előző programban is megjelent már. A szociálpolitikai programot külön fejezetben is kifejti, amelynek alcíme: építők és rombolók, amely később a felszólalásokban is megjelenik majd. A programban, a 2010-es programhoz képest nagyobb hangsúlyt kap annak kifejtése, hogy a párt nem rasszista és a cigányság azon részével, aki együttműködésre hajlandó, közösséget vállal, „együtt sír, együtt nevet”. Összességében a 2010-es programban megfogalmazottak kerülnek elő a 2014-es programban is a romákkal kapcsolatban a különböző diskurzusok mentén, ugyanakkor valamivel enyhébb formában, kevésbé részletezve.

Diskurzustopikok megjelenése a Jobbik parlamenti felszólalásaiban (2014–2016)

A parlamenti felszólalásokban a szociálpolitikai diskurzus keretében a szociális kártya bevezetését javasolja a Jobbik ebben a ciklusban is, amellyel a képviselők szerint az „uzsorabűnözés”, a cigánybűnözés egyik formája, kiküszöbölhetővé válna. A szociális kártya szándékolt bevezetésével és ezáltal az „uzsorabűnözés” kiiktatásával egy Jobbikos képviselő ebben a ciklusban már egyenesen a „tisztességes” romák egyedüli megmentőjének titulálja a Jobbikot: *„Ezért jutottunk el oda 2015 első felében tehát, hogy kijelenthetjük, hogy a tisztességes cigány emberek egyedüli megmentőjévé a Jobbik Magyarországért Mozgalom vált. (Teleki László: Ez igen!) Még nekem is szokni kell ezt a gondolatot, még nekem is szokni kell, de idejutottunk.”* (Novák Előd 2015.04.27) A családi pótlékért történő gyermekvállalás továbbra is megjelenik a felszólalásokban, ugyanakkor a jelenség létezésének alátámasztására már szinte kizárólag roma vezetőket (Lakatos Attila, cigányvajda) és roma szakértőket (Forgács István) citálnak, az ő szavaikkal alátámasztva kijelentéseiket. (e.g. Ander Balázs 2016.05.15) Tehát a szakértőre való hivatkozás azáltal törekszik még hitelesebbé válni, hogy azokat a roma vezetőket és értelmiségieket idézi, akik egyet értenek velük, ezáltal vélik igazolni a jelenség létezését és úgy feltüntetni azt, mintha a cigányság érdeke is ez lenne. A direkt összekapcsolása a cigányságnak és a segélyekből való élésnek összességében azonban drasztikusan lecsökken ebben a ciklusban és inkább utalásszerűen jelenik meg, az „ingyenélő, romboló, élősködő” kifejezésekkel: *„A jelenlegi szociális rendszer az ingyenélőket, az élősködőket, a rombolókat, sőt bűnöző gyereket támogatja.”* (Enyed Zsolt 2015.02.23)

KÖZELKÉP

A cigányságot nevesítik viszont olyankor, amikor pozitív példát említenek, így például Ander Balázs egy felszólalásában, amikor egy gyermekeit „becsületben felnevelő” cigányasszonyról beszél (2015.05.27). A pozitív példa nem csak a szociálpolitika kapcsán kerül elő, Ander Balázs egy másik hozzászólásában beszél például Istvándi „cigány származású, fiatal, agilis polgármester”-éről, aki egykori tanítványa férje, és akivel „rótta” a falut, a falu problémáiról beszélve (2015.06.01).

A demográfiai diskurzus keretében látványosan lecsökken a „cigányszaporulat” és hasonló szavak használata, noha nem tűnik el teljesen. Az egységes „demográfiai válságról” vagy „demográfiai katasztrófáról”, „népességfogyásról” való beszéd válik jellemzővé, amelynek két eredője a kivándorlás és az alacsony gyerekvállalási kedv a magyar lakosságban, ami a legtöbb esetben nem egészíttődik ki a cigányság magasabb gyerekszámának említésével. Kivételt jelentenek ez alól Ander Balázs Somogy megyére „szakosodott” képviselő felszólalásai.¹⁸ Pokol Béla mellett egy másik szakértőre, mégpedig roma szakértőre, Forgács Istvánra való hivatkozás is megjelenik Ander Balázs felszólalásaiban, amellyel az „etnikai térkép” elkészítésének ötletét igazolja a képviselő. Indoklása szerint ezzel megelőzhető lenne a szociális ellátórendszer és oktatás összeomlása.¹⁹ 2015 legvégén is a cigányság népességrobbanásáról beszél, de azt nem állítja élesen szembe a magyarság fogyásával, hanem inkább úgy beszél róla, hogy „még ezzel együtt” is csökken a magyarság. (2015.12.15) Ugyanakkor a demográfiai diskurzus kapcsán egy másik probléma kezdi felváltani a cigányság „népességrobbanását”, az illegális bevándorlás, amely a népességfogyással együtt a „fehér faj” kihalásával fenyeget. Novák Előd 2016.03.02-ai felszólalásában beszél erről, amikor egyúttal reklámozza is a „Hozz világra még egy magyart” mozgalom szervezésében, a Jobbik pártalapítványának támogatásával megvalósuló konferenciát, amelynek témája 2016-ban már nem csak Magyarország, hanem „Magyarország és Európa népességfogyása és az illegális bevándorlás összefüggései”²⁰.

¹⁸ Példa erre egy 2014. novemberi felszólalása, amikor összetett számítási mutatók alapján bizonyítja, hogy a lakosság többsége hamarosan cigány lesz a térségben. Ugyan fejtegetésében ismét előkerül Pokol Béla könyve, amely a ciklusban még elő-előfordul, de az ő felszólalásában sem jelenik már meg az a fajta radikális szóhasználat (cigányszaporulat, cigányság mint demográfiai bomba stb.) ami az előző ciklusban mindennapos volt a Jobbikos felszólalásokban. Sőt, még különbséget is tesz „integráltabb”, ezért kevesebb gyereket vállaló beás cigányok és a többi cigány között, amely distinkció az előző ciklusban egyáltalán nem volt jelen.

¹⁹ „2015 elején Novák Előd a Országgyűlésen kívül „állt bele” ismét a „klasszikus” demográfiai diskurzusba, amikor az év elsőszülött gyermekét, amelyre egy Facebook posztban reagált. A 2015-ben elsőként – 23 éves anya harmadik gyermekeként! – megszületett Rikárdó mellett azért persze szaporodik a magyar is néhol, pl. a mi családukban is többen vagyunk, mint négy éve :-). Bőséges gyermekáldást kívánok minden honfitársamnak az új évre!” <https://www.facebook.com/novakelod/photos/a.159541990795117.40105.112879632128020/762687637147213/?type=1&theater> (Utolsó letöltés: 2017.04.13).

²⁰ Fontos hozzátenni, hogy a Népesedési Konferencia egy évvel azelőtt szinte kizárólag a magyarság fogyásáról és a romák népességrobbanásáról szólt. A tanulmány egyik írója terepmunkát folytatott a konferenciákon, de a beszédek többsége visszahallgatható. Népesedési Konferencia https://www.youtube.com/watch?v=7_QWZyTNEM4 (Utolsó letöltés: 2017.05.11)

KÖZELKÉP

Ennek a parlamenti ciklusnak a leggyakoribb szófordulata, hogy a magyarság fogy, még az egyes kisebbségeivel együtt is, kiemelten a cigányság népességrobbanása ellenére is. Tehát a „vizionált „nemzethalál” legfontosabb eredője már nem a romák „népességrobbanása”, a „cigány–magyar” szembeállítás kissé tompul, amikor a külső idegennel, a bevándorlókkal állítódik szembe. (Novák Előd 2015.12.15)

A kisebbségi jogokkal kapcsolatos diskurzus tekintetében továbbra is a többletjogok vagy bármiféle pozitív diszkrimináció elutasításának pártján áll a Jobbik. Azzal érvelnek a felszólalók, hogy az „integrációs kasszából” nem a cigánytelepeket kell céltotán felszámolni, hanem otthoneremtési támogatást adni. Ugyanakkor itt is enyhül a szembeállítás: míg az előző ciklusban a fő motívum az volt, hogy ne csak a cigány, hanem a rászoruló magyar is kapjon, addig az ebben a ciklusban történő felszólalásokban kevésbé éles a distinkció. Az oktatási szegregáció „mint többletjog” továbbra is részét képezi a felszólalásoknak, mint amellyel a cigány gyerekek is jól járnak. Ugyanakkor megjelenik a cigány fiatalok szakiskolai képzése kapcsán az azért való aggodás is, hogy ezek a fiatalok nem fogják ismerni a történelmet, ami szintén egy új hangnemnek tekinthető az előző ciklushoz képest és a fentebb bemutatott, MIÉP kiskátéjában megfogalmazottakra hasonlít. Hasonlóképpen folytatólagos téma a cigány kisebbségi vezetők, kisebbségi politika körüli botrányok napirenden tartása, amelyben az az érvelés jelenik meg továbbra is, hogy a romák szavazatára van csak szükség, ezért elnézik, hogy vezetők lopnak. A cigány politikai elit kritikájának végpontja a valódi érdek toposza, amikor Mirkóczki Ádám a következőképpen fogalmaz: „*Egyet leszögezhetünk: a hazai cigányság legnagyobb ellensége és az egész integrációra a legnagyobb veszély ma Magyarországon az önök által garázdálkodni hagyott cigány politikai elit.*” (2016.03.29.) Ezenkívül a cigányság integrációs pénzeit az egész kormányon számon kéri a párt.

A 2014 májusától kezdődő parlamenti ciklus elején a cigánybűnözés kifejezés hasonló módon jelenik meg a kriminológiai diskurzusban az előző ciklushoz, leginkább Novák Előd felszólalásaiban. A cigánybűnözésről szóló beszédekben továbbra is sokszor elhangzik, hogy nem kollektív ítélet és a politikusbűnözéshez hasonlatosként tüntetik fel azt a felszólalók, illetve a Nézőpont Intézet kutatása, valamint a „jelenség” jogosságát elismerő cigányvajdák példaként való említése szintén jelen van továbbra is, amely mellett megjelenik az „egyszerű cigány ember” véleménye is, aki szintén „éltéli a bűnözői életmódot.” (Ander Balázs 2015.05.27) Ugyanakkor a két évet összesítve nézve a bűnözés kapcsán látványosan lecsökken a cigányság említése, illetve kifejezetten a cigánybűnözés szó használata és helyette például a „házakba beosonó kiilleszkedett egyének” (Egyed Zsolt 2015.03.09) kifejezés vagy „a szociáparazita és bűnöző életmódra berendezkedett rombolók” kifejezések jelentek meg. (Ander Balázs 2016.02.22) A Jobbikos képviselők egyrészt a kifejezés körülírásával beszéltek továbbra is a jelenségről („cigány szót, illetve a bűnözés szót egyszerre, egy összetett szóként”, „az a szó, amit itt nem mondhatunk ki”), a másik alkalmazott fordulat pedig az volt, hogy független attól, hogy a felszólalásnak mi

KÖZELKÉP

volt a témája, a képviselők a következő mondattal zárták a felszólalásukat: „*Ceterum censeo, cigánybűnözés márpedig létezik.*” (például Novák Előd 2015.06.17; Szilágyi György 2015.06.187). Ez, a már előző ciklusban megkezdődött cigánybűnözés kifejezés használata körüli polémia kapcsán jelent meg, amely ebben a ciklusban is folytatódott.²¹ 2015. 06.30-án Hiller István ülésvezető elnökként először rendre utasította, majd megvonta a szót Novák Elődtől a kifejezés többszöri használata miatt²², 2015.06.17-én Latorczai János ülésvezető elnökként pedig ki is zárta Novák Elődöt és Szilágyi Györgyöt az ülésnapról ugyanezen okból kifolyólag²³. Ezután került sor arra, hogy a képviselők, sokszor függetlenül a felszólalásuk tartalmától, a fenti mondattal fejezték be beszédüket „szolidaritásból az elhallgatottakkal”. 2016 végére, feltehetőleg részben ennek a szigorúbb parlamenti szankcionálásnak köszönhetően lényegében teljesen eltűnik a cigánybűnözés kifejezés használata és már csak hasonlóként kerül elő a politikusbűnözés szó magyarázatánál, a fentebb már bemutatott módon. Az utolsó alkalommal 2016.05.17-én Szávay István „Tíz évvel ezelőtt gyilkolták meg olaszliszakai cigányok Szögi Lajost” napirend utáni felszólalásában jelenik meg a kifejezés: „(...) Cigánybűnözés viszont igenis van. (...)” Ugyanakkor ezzel párhuzamosan számos olyan felszólalás hangzik el, amelynél tartalma okán az előző ciklusban még a cigánybűnözés kifejezés bizonyára elhangzott volna. Ezt úgy is megfogalmazhatjuk, hogy míg a 2010–2014-es ciklusban a cigánybűnözés gyakorlatilag majdnem minden téma kapcsán előkerült a Jobbikos felszólalásokban, addig 2014 áprilisától már azokban a témakörökben sem fordul elő minden esetben, amikor bűnözésről esik szó, mégpedig olyan „jellegű” bűnözésről, amelyet a párt a „cigánybűnözés” kategóriájába sorol.²⁴ A cigányság témaköre helyett azonban megjelenik a menekültügy a Jobbikos felszólalások napirendjén. Szemléltetésképpen megnéztük, hogy a migráns, menekült és hasonló szavakat tartalmazó felszólalások száma hogyan alakul a 2014-től kezdődő ciklusban. Itt hasonlóképpen az iterációs eljárást al-

²¹ A ciklus során 2013 végétől megkezdődött a cigánybűnözés kifejezés parlamenti használata körüli vita. November 20-án Újhelyi István ülésvezető elnökként megvonta a szót Novák Elődtől, amelyet később az alkotmányügyi, igazságügyi és ügyrendi bizottság állásfoglalása követett, miszerint a cigánybűnözés kifejezés sérti az Országgyűlés tekintélyét és valamely csoportot is sértő kifejezés, ezért az Országgyűlésben nem használható.

²² Harmati (2015): MSZP-s képviselő hallgattatta el Novák Elődöt a cigánybűnözés szó miatt http://alfahir.hu/mszp_s_kepviselo_hallgattatta_el_novak_elodot_a_ciganybunozes_szo_miatt (Utolsó letöltés: 2017.04.22)

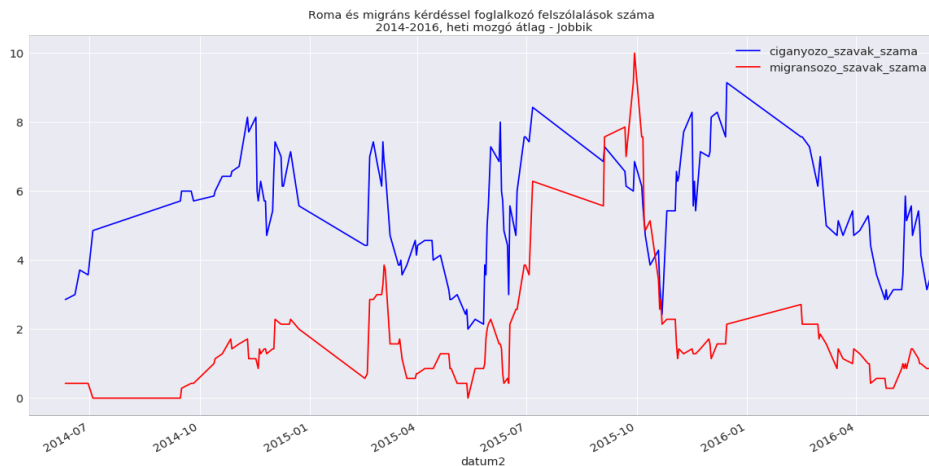
²³ Alfahír (2015): Ismét kizárták az Országgyűlésből Novák Elődöt http://alfahir.hu/ismet_kizar-tak_az_országgyulesbol_novak_elodot (Utolsó letöltés: 2017.04.22)

²⁴ Erre példa a következő felszólalás részlet: „Elég, ha csak az elmúlt napok, az elmúlt hetek történéseit vesszük figyelembe, ahol pedagógusokat bántalmaznak; ahol egy nap három különböző településen mentőöket, orvosokat, egészségügyi dolgozókat bántalmaznak; ahol nőket erőszakolnak meg; gyermekeket rabolnak ki naponta – országos szinten, naponta beszélünk erről a jelenségről –; ahol idős emberek otthonaiba naponta törnek be, és jó esetben nem lesz tragédia a vége; ahol arról beszélhetünk, hogy a személy és vagyon elleni bűncselekmények soha nem látott mértékben tetest öltöttek.” (Mirkóczki Ádám 2014.06.30)

KÖZELKÉP

kalmazva bővítettük folyamatosan a kutatómunka során a szótár szavait, amelynek eredményeképpen létrejött egy szóból álló szótár. (2. melléklet)

2. ábra. Roma és migráns szótár szavait tartalmazó
Jobbikos felszólalások száma 2014–2016

Forrás: parlament.hu

Hasonlóan a romákkal kapcsolatos felszólalásokhoz, a képviselők a helyi példákat részesítik előnyben, ahol a menekültek problémát, a közjük keveredő bűnözők veszélyt jelentenek a „polgári lakosságra” nézve és megnövelik a bűncselekmények valószínűségét. Konkrét bűncselekményekről is beszámolnak ennek keretében, ami hasonlóan a cigánysággal kapcsolatos kriminológiai diskurzushoz a konkrét település és a konkrét eset megnevezésével történik (e.g. Kulcsár Gergely 2014.11.03). A vidéki települések közül kiemelkedik Debrecen és Vámoszabadi említése a menekülttáborok okán, illetve a határon lévő Ásotthalom település, ahol a Jobbikos polgármester, Toroczka László tevékenysége különösen kedvelt beszédtema. Hasonlóképpen, ahogy azelőtt a „cigányterror elleni vonulások” idején, a képviselők megemlítik azokat a demonstrációkat, amelyeknél a helyi lakosság felvonul a bűncselekményszorozatok ellen. (2015.07.06) A Gárda és utódszervezetei helyét az „ásotthalmi mezőőrök” veszik át, akik önkéntesen megvédik a lakosságot. A menekülttáborok esetében a Jobbik javaslata azok zárttá tétele, a menekültkérdés orvoslására önálló határőrség és határzász felállítása. A menekültek esetében szintén megjelenik a szociálpolitikai diskurzus, amikor is úgy fogalmazznak a párt képviselői, hogy többségük gazdasági menekült, aki a „segélyért jön” és csak egy kis csoport valódi üldöztetés áldozata. A ciklus során a bevándorló bűnözés kifejezés „bekerül” a különböző csoportokhoz köthető bűnözés tárházába a Jobbik retorikájában, a cigánybűnözés

KÖZELKÉP

mellé lépve. Az argumentációban szintén megjelenik, hogy nem minden bevándorló-ra vonatkozik a kifejezés, (Apáti István 2015.07.06.) és aki valóban menekült, annak segítőkezet kell nyújtani átmenetileg. A nyelvi fordulatok hasonlóságában talán a legszemetszúróbb, amikor több képviselő is úgy fejezi be hozzászólását, hogy „ceterum censeo bevándorlóbűnözés igenis létezik”, ami nyilvánvalóan a cigánybűnözés hasonló jellegű megfogalmazására rímel.(2015.07.06)

Összefoglalás

A fentiekben bemutatuk, hogy a cigányság mint ellenségkép konstans módon jelen volt a MIÉP és a Jobbik diskurzusában, de eltérő tematikák mentén és intenzitással. A MIÉP felszólalásaiban a cigányság a legtöbbször nem explicit módon jelenik meg, csak sejteti a beszélő, hogy a romákról beszél. Így tesz például a kriminológiai diskurzus esetében a megélhetési bűnözés vagy a szociálpolitikai diskurzus esetében a megélhetési gyerekvállalás kifejezéssel. Szabó szerint ez a MIÉP esetében a rasszizmus nemzetközi normák általi tiltása miatt alakult így (Szabó 2006). Mi ezt kiegészíténénk azzal, hogy a párt nem is helyezett különösebb hangsúlyt a cigányság „problematizálására” egészen 2005-ig, valamint hogy a „korszellem” a rendszerváltás után 10 évvel még demokratikusabb volt a 2010-es évekhez képest. Ugyanakkor a sejtetéssel megágyazott a későbbi, Jobbiknál megjelenő „cigányközpontú” beszédmódnak. A MIÉP esetében tehát a romák másodlagos vagy harmadlagos ellenségként jelentek meg, akiket egy másik kisebbség „használ fel” a magyarság ellen.

A 2005-ös manifesztóban a „cigánykérdés” említése ennek értelmében feltehető, hogy a Jobbikkal való szövetségre lépés hatására jelenik meg. Míg 2010 előtt a Jobbik is hivatkozott a cigányságra mint biológiai fegyverre (Juhász 2010), parlamenti felszólalásaiban a cigányság önálló cselekvő aktorrá válik, aki „szaporodik”, bűncselekményeket követ el, vagy akár magyarság ellen genocídiumot is végrehajt, amelyet nem egy másik csoport biztatására tesz meg, hanem saját „elhatározásból”. Amíg a MIÉP-nél az SZDSZ és egyéb „liberálisok” irányítják a romákat, addig a Jobbik felszólalásaiban már saját vezetőik a „hibásak”. Ez a differencia feltételezésünk szerint abból adódhat, hogy az országos politikában a Jobbik külön hangsúlyt kívánt adni a „cigánykérdésnek”, nem elfedve, beárnyékolva azt különböző, egyéb ellenségképekre épülő összeesküvés-elméletekkel. Ez utóbbi összeesküvés-elmélet azonban ugyanúgy továbbra is a diskurzus részét képezte, csak az Országgyűlés falain kívül.

Szabó Márton a kirekesztett idegennél a megkonstruálás folyamatát emeli ki, amikor ellenséggé válik az, aki előtte is „itt volt”, de nem volt ellenség. Ugyanakkor úgy tünteti fel a beszélő az ellenséges viszonyt, mintha mindig is ott lett volna és ő csak „felfedezné” azt. A fentiekben ezt a „felfedezést” mutattuk be a Jobbik cigánysággal kapcsolatos diskurzusában, amikor is kimondja „végre”, hogy Magyarországon a „demográfiai katasztrófa” egyik eredője a cigányság „szaporodása”, valamint,

KÖZELKÉP

hogy „igenis létezik cigánybűnözés”. Szabó szerint ehhez történnie kell azonban valaminek, ami lehetővé teszi, hogy ellenséggént lehessen kikiáltani a csoportot. Ez a Jobbik esetében meglátásunk szerint az olaszlisztkai gyilkosság volt. Úgy véljük, hogy az olaszlisztkai gyilkosság volt az a fordulópont, amely után a szélsőjobboldal az országos politikában erőteljesen „beleállt” a kriminológiai diskurzustopikba, kiegészítvén a többi, addig is erősen a köztudatban lévő diskurzustopikokat. Ezt a különböző konkrét helyszínekhez kapcsolódó kriminológiai esetek még inkább megkönnyítették. Ugyan a zámoslyi gyilkosság is megjelent már a MIÉP-nél mint hivatkozási pont, amelynél a lokális jelenlétet a meggyilkolt férfi temetésén a MIÉP Ifjúsági Tagozatának megjelenése mutatta²⁵, a lokális jelenlét korántsem jelent meg olyan mértékben a MIÉP esetében, ahogy ez a Jobbiknál 2006 után. Ez a különbség a pártok parlamenti felszólalásaiban is erősen tetten érhető volt a fenti elemzés alapján. Az olaszlisztkai gyilkosság értelmezhető úgy, mint a kirekesztett idegen megkonstruálásának pillanata, amely ugyan támaszkodott az addigi MIÉP-es retorikára, de a „cigánybűnözés” kifejezés elterjesztésével egyértelműen elindította a „leválasztást”, az idegen megkonstruálását. Az ellenség nyelvi megkonstruálásánál az első stratégia az átdefiniálás, amikor a beszélő kijelöli a közösség céljait és azt, hogy csak „mi” tudjuk a jót, és az ellenség pedig akadályt jelent ennek eléréséhez, fegyverrel rendelkezik, amelytől meg kell védeni a közösséget (Szabó 2006). Ez mindkét ciklusban a demográfiai diskurzus esetében a „szaporaság”, a kriminológiai diskurzus esetében a bűnözési hajlam, a szociálpolitikai diskurzus esetében a „segélyeken élés”. Mindhárom esetben a kirekesztett idegen veszélyezteteti a közösség fennmaradását, ezért fel kell lépni ellene.

Az ellenség diszkurzív konstrukciója után a másik kiemelt momentum az ellenséges viszonyból való kilépés, amikor a beszélő megpróbálja elfelejteni a múltat és szövetségesként feltüntetni az addigi ellenfelet (Szabó 2006). Ez ugyan 2016 végéig nem megy végbe a Jobbiknál a cigányokról szóló beszéd módban, inkább csak a sejtetés, utalás fokozatába „kapcsol vissza” a párt, ugyanakkor nem kizárt, hogy a ciklusból fennmaradó másfél évben ez a folyamat eljut a kilépésig. Jól mutatja ugyanakkor a kilépés szándékát a cigánybűnözés szó használatának drasztikus lecsökkenése.

2014 után megjelenik egy új, leginkább a Szabó-féle veszélyes idegen alapján leírható ellenségkép a Jobbik diskurzusában, amely részben átveszi a megjelölt diskurzustopikokban a cigányság helyét: a menekültek. Ez alátámasztja Szabó Márton azon állítását, miszerint a veszélyes idegen kijelölése sokszor először a veszély identifikálásával kezdődik, aztán következik csak a veszély perszonalifikálása (Szabó 2006). Ebben az esetben minden diskurzus esetében megjelennek a problémák, amelyek először a cigányságban perszonalifikálódnak, majd a távrolól jövő idegen felülírja a belső idegen veszélyességét és ugyanazon problémák eredője hirtelen nem a magyar

²⁵ A Magyar Fórum 1999. szeptember 9-i számában számolt be a temetésről „Fekete zászló Csákváron” címmel.

KÖZELKÉP

romák, hanem a menekültek lesznek. Ez meglátásunk szerint a Jobbik „nyugatiasodási” törekvésének része, amely a néppártosodás zászlaja alatt az erős antiszemita és cigányellenes retorikáját lecsökkentette és felerősítette a bevándorlóellenességet.

Szabó Márton úgy fogalmaz, hogy az ellenség megkonstruálásánál a politikai szereplők az ellenséget az egész társadalom ellenségeként definiálják, amelynek „létezése a legfontosabb társadalmi tény és viszony” (Szabó 2006: 85). Ehhez hozzátennék a fenti elemzés alapján, hogy sokszor nem egy kizárólagos ellenségkép dominál, ezért a különböző ellenségek közti diszkurzív viszonyrendszer vizsgálata is fontos lehet. Erre törekedtünk a fenti elemzés során. További vizsgálat tárgyát képezheti a többi párt hasonló jellegű vizsgálata és az összes párt cigánysággal kapcsolatos beszédmódjának összevetése.

Irodalom

- Cheng, J. E. (2015): Islamophobia, Muslimophobia or racism? Parliamentary discourses on Islam and Muslims in debates on the minaret ban in Switzerland. In: *Discourse & Society*, 26, 5: 562–58.
- Clifton, J. (2013): What’s in a name? Names, national identity, assimilation, and the new racist discourse of Marine Le Pen. In: *Pragmatics. Quarterly Publication of the International Pragmatics Association (IPrA)*, 23, 3: 403–420.
- Félix, A. (2016): Leforrázott (de)radikalizáció. <https://pcblogger.atlatszo.hu/2016/04/22/leforrazott-deradikalizacio/> (Utolsó letöltés: 2017.05.12.)
- Feischmidt, M. (2014): Mindennapi nacionalizmus és a másság cigányként való megjelölése. In: Feischmidt, M. – Glózer, R. – Kasznár, K. – Ilyés, Z. – Zakariás, I.: *Nemzet a mindennapokban. Az újnacionalizmus populáris kultúrája. L’Harmattan – MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont*, Budapest: 401–44.
- Glózer, R. (2006): A diskurzuselemzés a társadalomtudományokban. http://mmi.elte.hu/szabadbolcseszlet/index.php?option=com_tanelem&id_tanelem=831&tip=0 (Utolsó letöltés: 2017.04.13.)
- Hajdú, A. (2014): A magyar radikális jobboldali képviselők két generációja. A MIÉP és a Jobbik parlamenti képviselőinek összehasonlítása In: *Politikatudományi Szemle*, 23(2): 59–87.
- Juhász, A. (2010): A „cigánybűnözés”, mint az igazság szimbóluma. In: *anBlok*, 4: 12–19.
- Kiss, J. (1998): A pártok szimbolikus arculata és érvelési sajátosságai a parlamenti vitákban. In: *Politikatudományi Szemle*, 7(2): 27–60.

KÖZELKÉP

- Kitschelt, H. (2007): „Growth and Persistence of the Radical Right in Postindustrial Democracies.” *Advances and Challenges of Comparative Research. In: West European Politics, Vol. 30(5): 1176–1206.*
- Mudde, C. (2007): *Populist radical right parties in Europe.* Cambridge University Press, Cambridge
- Mikecz, D. (2012): Új pártok, változó mozgalmak. A radikális jobboldali és az alternatív mozgalmak pártosodása. In: Boda Zsolt – Körösekényi András (szerk.): *Van irány? Trendek a magyar politikában.* Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest: 65–82.
- Paksa, R. (2012): *A magyar szélsőjobboldal története.* Jaffa Kiadó, Budapest
- Political Capital (2011): Gyöngyöspata: A Jobbik sikeres terepkiérlete. <http://www.politicalcapital.hu/blog/?p=1938058> (Utolsó letöltés: 2017.04.13.)
- Political Capital (2014): A Jobbik és Irán kapcsolata. <http://politicalradical.cafeblog.hu/2014/03/31/a-jobbik-es-iran-kapcsolata/> (Utolsó letöltés: 2017.04.13.)
- Reisigl, M. – Wodak, R. (2001): *Discourse and Discrimination. Rhetorics of Racism and Antisemitism.* Routledge, London
- Reisigl, M. – Wodak, R. (2009): The discourse-historical approach (DHA). In: Wodak, Ruth – M Meyer (szerk.): *Methods for Critical Discourse Analysis.* Sage, London (második kiadás): 87–121.
- Ricoeur, P. (2001): A szöveg mint modell: a hermeneutikai megértés (ford. Szabó Márton). In: *Lettre*, 42.
- Szabó, M. (2006): *Politikai idegen.* L'Harmattan, Budapest
- Szabó, M. (2007): Ellenfél és Ellenség a Politikában. In: *Politikatudományi Szemle*, XVI/1: 9–22.
- Van Dijk, T.A. (1993): Principles of critical discourse analysis. In: *Discourse and Society*, 4: 249–283.
- Van Dijk, T.A. (2000): Ideologies, racism, discourse: Debates on immigration and ethnic issues. In: Jessika ter Wal – Maykel Verkuyten (szerk.): *Comparative perspectives on racism.* Aldershot etc., Ashgate: 91–116.
- Vidra, Zs. – Fox, J. (2014): Mainstreaming of Racist Anti-Roma Discourses in the Media in Hungary. In: *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 12(4): 437–455.
- Wodak, R. (2001): The discourse-historical approach. In: Wodak, R. – Meyer, M. (eds.) Sage, London: 63–95.
- Wodak, R. (2009): Critical discourse analysis: history, agenda, theory, and methodology. In: *Methods for Critical Discourse Analysis.* Sage, London (második kiadás): 1–33.

KÖZELKÉP

1. melléklet. A romákkal kapcsolatos felszólalások kiválasztására használt szavak szótára

roma	cigányközösség	Gyöngyöspata
romák	cigányközösségek	cigányember
cigány	cigányhorda	cigánysor
cigányság	cigányhordák	cigányterror
bűn	cigánybanda	cigányprobléma
bűncselekmény	cigányváros	cigányságért
kriminológia	cigánymaffia	cigánysággal
kriminológiai	cigányzenész	cigánypasztoráció
megélhetési	cigányközpont	Galgagyörk
cigánybűnözés	Olaszliszka	díszcigány
szaporodás	Szögi Lajos	cigánygyűlölet
szaporulat	Cozma	cigányiskola
demográfia	Kerepes	cigányiskolák
demográfiai	Nyírkáta	etnikumú
etnikai	Vásárosnamény	cigányproblémára
etnikum	Pátka	cigányproblémát
kisebbség	Sarkad	cigányfiú
cigánypolitika	cigánygyilkosság	cigánylány
cigánytelep	Bándy Kata	cigányfalu
cigánykérdés	Devecser	cigányosztály
cigány–magyar	Szigethalom	cigányosztályok
Gyöngyöspata	roma	cigányközösség
cigányember	romák	cigányközösségek
cigánysor	cigány	cigányhorda
cigányterror	cigányság	cigányhordák
cigányprobléma	bűn	cigánybanda
cigányságért	bűncselekmény	cigányváros
cigánysággal	kriminológia	cigánymaffia
cigánypasztorációt	kriminológiai	cigányzenész
Galgagyörk	megélhetési	cigányközpont
díszcigány	cigánybűnözés	Olaszliszka
cigánygyűlölet	szaporodás	Szögi Lajos
cigányiskola	szaporulat	Cozma
cigányiskolák	demográfia	Kerepes
etnikumú	demográfiai	Nyírkáta
cigányproblémára	etnikai	Vásárosnamény
cigányproblémát	etnikum	Pátka
cigányfiú	kisebbség	Sarkad
cigánylány	cigánypolitika	cigánygyilkosság
cigányfalu	cigánytelep	Bándy Kata
cigányosztály	cigánykérdés	Devecser
cigányosztályok	cigány–magyar	Szigethalom

KÖZELKÉP

2. melléklet. A menekültekkel kapcsolatos felszólalások kiválasztására használt szavak szótára

migráns
migránsok
migránshullám
bevándorlóhullám
bevándorláshullám
menekült

menekültek
menekültválság
menekülthullám
migránsbűnöző
migránsbűnözés
bevándorlósbűnözés

bevándorlósbűnöző
migránsbűnözés
migránsbűnöző
migránshorda
migránsáradat